

Nr 50.

Utlåtande med anledning av väckta motioner angående sammanslagning av hushållningssällskap och lantbruksnämnd till ett organ.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade motioner, nämligen I: 69 av herr *Falk* och II: 98 av herr *Jansson* i Hällefors, har hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående sammanslagning av hushållningssällskapen och lantbruksnämnderna till ett organ samt att Kungl. Maj:t ville för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för yrkandet, får utskottet hänvisa till motionen I: 69.

Över motionerna ha yttranden inhämtats från lantbruksstyrelsen och Hushållningssällskapens förbund.

Lantbruksstyrelsen har i sitt yttrande, som dagtecknats den 4 mars 1952, anfört följande.

De olika grenar av den med statligt stöd bedrivna verksamheten till det svenska jordbrukets rationalisering, som hushållningssällskapen och lantbruksnämnderna var för sig omhändervärd, stå otvivelaktigt i sådant förhållande till varandra, att en ömsesidig, intim samverkan mellan de båda organisationerna är en förutsättning för att resultatet av rationaliseringsarbetet fullt ut skall kunna motsvara förväntningarna. Erfarenheterna hittills ha klart bestyrkt, att de av nämnderna handhavda rationaliseringsgrenarna, d. v. s. yttre och inre rationalisering, stå i oupplösligt samband med varandra. De ekonomiska förutsättningarna för yttre och inre rationalisering måste bedömas på grundval av överväganden rörande möjligheterna att genomföra driftsrationalisering. Driftsrationaliseringen äger å andra sidan ofta sådant samband med olika åtgärder avseende inre och yttre rationalisering, att den bör bedömas i sammanhang med förslag till sådana åtgärder. Samverkan mellan sällskap och nämnd har hittills i allmänhet fungerat till belåtenhet å ömse sidor. Klart är emellertid, att ännu mycket kan göras — icke minst med stöd av vunnit erfarenhet — för att intensifiera och effektivisera denna samverkan. Lantbruksstyrelsen har också sin uppmärksamhet riktad på dessa frågor, som beräknats inflyta i årets arbetsprogram.

Vad angår möjligheterna till utbyte av personal mellan sällskap och nämnd må framhållas, att något egentligt personalöverskott icke torde finnas vare sig hos sällskapen eller hos nämnderna. På flera håll torde i stället ett motsatt förhållande råda. Vad särskilt nämnderna beträffar ha dessa under hela sin tillvaro måst arbeta med en i förhållande till hittillsvarande omfattning av deras arbetsuppgifter alltför begränsad personalutrustning. I och med att verksamheten ytterligare stabiliseras torde sällskapen och nämnderna allt bättre kunna tillvarata förefintliga möjligheter att ut-

nyttja varandras personal för sina i stora drag gemensamma ändamål. En översikt av dessa förhållanden med hänsyn till de närmaste åren är också beräknad ingå i det nu föreliggande arbetsprogrammet.

Styrelsen vill slutligen framhålla, att det, sedan ytterligare erfarenheter vunnits av verksamheten vid lantbruksnämnderna, efter några år torde bli ofrånkomligt att den statliga lantbruksorganisationen överses, därvid även sådana frågor som fördelningen av arbetsuppgifterna och samverkan mellan sällskap och nämnd ånyo torde böra övervägas.

På grund av vad sålunda anförts föreslår lantbruksstyrelsen, att motionerna icke skola föranleda någon riksdagens åtgärd.

Styrelsen för Hushållningssällskapens förbund har i yttrande den 28 februari 1952 anført följande.

I motionerna erinras om att det vid riksdagens behandling av de nuvarande statliga åtgärderna för jordbrukets rationalisering och inrättandet av lantbruksnämnderna framfördes vissa betänkligheter mot uppdelningen på två olika organ av frågor utav alldeles lika eller likartad natur. Vidare anföres, att sedan erfarenhet nu vunnits av de olika organens arbete, kan det konstateras, att betänkligheterna mot uppdelningen vore välgrundade. I anslutning härtill ifrågasättes, om inte hushållningssällskapens arbetsuppgifter begränsats i en sådan utsträckning, att ett rationellt utnyttjande av tjänstemännens och de anställdas arbetskraft i hög grad försvårats, för att inte säga omöjliggjorts.

Riktigheten av sistnämnda uttalande vill förbundsstyrelsen bestämt bestrida. Tvärtom förhåller det sig så, att efter den år 1947 beslutade omorganisationen har hushållningssällskapens verksamhet på ett påtagligt sätt både utökats och intensifierats. Sällskapen äro f. n. överhopade med arbete, och många uppgifter hinner man på grund av bristande resurser inte ägna sig åt i den omfattning, som förhållandena kräva. Betydelsen av sällskapens insatser i fråga om upplysning, undervisning, försöksverksamheten, den gemensamma maskinhållningen m. m. har undan för undan stegrats på grund av den hastiga utvecklingen inom jordbruket och nödvändigheten av att så långt möjligt anpassa drifts- och produktionsinriktningen härefter. Liknande förhållanden råda inom trädgårdsodlingen och i fråga om verksamheten på det husliga området. Någon brist på arbetsuppgifter föreligger sålunda ej och ej heller torde någon erinran kunna göras mot det sätt, varpå sällskapen utnyttja den anställda arbetskraften.

Förbundsstyrelsen vill i detta sammanhang även erinra om de upprepade framställningar om inrättande av ökat antal befattningar hos hushållningssällskapen, som lantbruksstyrelsen och förbundet under senare år ingivit till Kungl. Maj:t. Nyssnämnda omständigheter torde också vara den främsta anledningen till att Kungl. Maj:t nu avgivit förslag (prop. 32/1952) om en förstärkning av sällskapens resurser. Det är också ovanberörda förhållanden, som varit orsaken till att sällskapen varit nödsakade till att år efter år anlita kapitaltillgångar för att täcka löpande kostnader. Att så måst ske beror således ej på det i motionerna angivna skälet.

I anslutning härtill må vidare påpekas, att den del av sällskapens tidigare verksamhet, som vid förberörda omorganisation övertogs av lantbruksnämnderna, i stort sett endast berörde ett enda av sällskapens många arbetsområden samt en grupp av sällskapens befattningshavare, nämligen jordbrukskonsulenterna och de närmast under dessa arbetande vandringsrättarna.

För övriga fältarbetande befattningshavare skedde ej någon förändring genom omorganisationen. Efter denna ha emellertid jordbrukskonsulenterna

och de i viss utsträckning av jordbruksinstruktörer ersatta vandringsrätarna fått vissa nya arbetsuppgifter och vidare har många av de tidigare uppgifterna fått väsentligt ökad omfattning. Härigenom har bortfallet av arbetsuppgifterna inom den inre rationaliseringen mer än väl kompensrats. Anförda omständigheter ge därför ej anledning till någon sammanslagning av de bägge organen.

Som ovan anförts framfördes i samband med omorganisationen betänkligheter mot att två olika organ skulle handhava likartade arbetsuppgifter. Man menade därför, att hos hushållningssällskapen borde allt fortfarande kvarligga åtgärderna för jordbrukets inre rationalisering, vilka i många avseenden höra mycket intimt samman med den av sällskapen handhavda driftsrationaliseringen. Det var sålunda närmast lämpligheten av den föreslagna gränsdragningen, som ifrågasattes. De erfarenheter, som därefter vunnits, ge också belägg för, att dessa betänkligheter icke voro ogrundade. Erfarenheterna äro sådana, att det finnes anledning till justeringar i den gjorda gränsdragningen.

Att åstadkomma en tydlig åtskillnad mellan inre rationalisering och driftsrationalisering torde icke vara möjligt, då de två grupperna i många hänseenden gripa in i varandra. Särskilt påtagligt är detta i fråga om betesförbättringsverksamheten, eftersom i samband med dessas genomförande stor hänsyn måste tagas till en rad av rena driftsrationaliseringsspörsmål såsom gödsling, sådd, djurantal m. m. Vidare kunna hithörande åtgärder ingalunda betraktas som avslutade och genomförda i och med att de förbättringsarbeten, till vilka staten lämnar lån och bidrag, äro slutförda och den för bete avsedda marken bringats i lämplig kultur. Utnyttjandet av en verkställd betesförbättring står nämligen, som nyss antytts, i intimt samband med och är beroende av vidtagandet av en hel mängd andra åtgärder. Känndomen och kunskapen om dessa åtgärder är dock som regel förhållandevis ringa bland dem, som komma i åtnjutande av statligt stöd för betesförbättringars utförande. Det erfordras därför en omfattande och fortlöpande upplysnings- och rådgivningsverksamhet för att resultatet av de statsunderstödda förbättringsåtgärderna skall bli det bästa. Det förtjänar i detta sammanhang erinras om att förbundet på grund av anförda skäl i skrivelse den 7 oktober 1950 hos Kungl. Maj:t föreslagit, att förmedlingen av statsunderstöd till betesförbättringar skulle överflyttas från lantbruksnämnderna till hushållningssällskapen. Enahanda förslag framfördes även i motioner vid föregående års riksdag.

Framhållas må vidare, att de skäl, som ovan anförts för att betesförbättringsåtgärderna skola sammankopplas med driftsrationaliseringen, även gälla för flertalet andra av de åtgärder, som äro hänfödda till den inre rationaliseringen. Det vore därför enligt förbundsstyrelsens mening mest ändamålsenligt, om sistnämnda åtgärder handhades av samma organ som svarar för driftsrationaliseringen. Hushållningssällskapen synas sålunda böra svara för bägge grupperna av åtgärder. Härigenom skulle också kostnaderna för rationaliseringsverksamheten i viss utsträckning kunna begränsas, eftersom med nuvarande förhållanden befattningshavare från två organ ofta måste fara till samma gård för att handlägga likartade och sammanhängande ärenden. Dylika »dubbelförrättningar» företagas ej endast på grund av rekvisition av vederbörande jordbrukare utan även på grund av att — exempelvis — ett visst spörsmål av inre rationaliseringsnatur icke kan lösas av lantbruksnämnden utan att denna söker samverkan med hushållningssällskapet, som handhar driftsrationaliseringen. Även ur det allmännas synpunkt skulle det därför vara mest rationellt, om den inre rationaliseringen och driftsrationaliseringen sammanfördes.

Vad slutligen den av lantbruksnämnderna handhavda yttre rationaliseringen beträffar äro hithörande spörsmål och åtgärder av helt annan karaktär än de övriga bägge grupperna av rationaliseringsåtgärder och de måste därför behandlas fristående för sig.

Förbundsstyrelsen anser sålunda, att några skäl till den i motionerna åsyftade sammanslagningen ej föreligga. De erfarenheter, som under senare år vunnits, ge i stället anledning till en lämpligare uppdelning av verksamhetsuppgifterna mellan hushållningssällskap och lantbruksnämnder.

Utskottet. Frågan om den lokala organisationen av rationaliseringsverksamheten på jordbrukets område var föremål för ingående överväganden i samband med att statsmakterna år 1947 uppdrogo riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitik. I propositionen nr 75/1947 behandlades sålunda — på grundval av 1942 års jordbrukskommittés betänkande — ett flertal alternativ för lösning av denna fråga. Därvid betonades särskilt vikten av att verksamheten finge en ur effektivitetssynpunkt tillfredsställande utformning. Efter närmare prövning av nämnda alternativ förordades i propositionen, att jordbrukets yttre rationalisering skulle omhändervhas av nyinrättade statliga organ med benämningen lantbruksnämnder. Med hänsyn till behovet av samordning mellan den yttre och inre rationaliseringen föreslogs vidare, att lantbruksnämnderna även skulle anförtros åtgärderna för inre rationalisering. Beträffande arbetet med rationalisering av jordbrukets driftsförhållanden uttalades i propositionen, bland annat, att detta arbete i stor utsträckning syntes kunna bedrivas oberoende av övriga delar av rationaliseringsverksamheten. På grund härav förordades, att åtgärderna för driftsrationalisering skulle, liksom redan vore fallet, omhändervhas av hushållningssällskapen.

I sitt utlåtande över nämnda proposition tillstyrkte särskilda utskottet (utl. nr 2) Kungl. Maj:ts förslag rörande rationaliseringsverksamhetens lokala organisation. Utskottet underströk därvid vissa i propositionen gjorda uttalanden om behovet av samordning mellan verksamhetens olika grenar samt om vikten av att respektive organ finge sådan utformning, att ett intimt samarbete mellan dem tryggades. Riksdagen hade icke något att erinra mot vad utskottet anförde.

Sedan 1948 års riksdag fattat beslut om den nya lantbruksorganisationens närmare utformning, inrättades lantbruksnämnderna från och med den 1 juli 1948 (prop. nr 149; jordbr. utsk. utl. nr 27).

Utskottet vill vidare erinra om att riksdagen senast föregående år hade att taga ställning till vissa förslag rörande omorganisation av ifrågavarande verksamhet. I motionerna I: 64 och II: 86 samt I: 101 och II: 142 hade nämligen förordats, att förmedlingen av statsunderstöd till betesförbättring skulle — i motsats till vad föredragande departementschefen uttalat i statsverkspropositionen — överflyttas från lantbruksnämnderna till hushållningssällskapen. I sistnämnda två motioner hade även föreslagits en utredning angående överförande av lantbruksnämndernas arbetsuppgifter till länsstyrelser och hushållningssällskap.

I sitt utlåtande i ärendet (utl. nr 17/1951, p. 6) avstyrkte utskottet angivna fyra motioner. Utskottet åberopade därvid, att det med hänsyn till den relativt korta tid, som förflutit efter inrättandet av den nuvarande lantbruksorganisationen, icke vore möjligt att allsidigt bedöma frågan om behov föreläge av förändringar i organisationens uppbyggnad. Mot vad utskottet sålunda uttalat gjorde riksdagen icke någon erinran.

De synpunkter, som enligt vad ovan anförts lågo till grund för 1947 års principbeslut, måste uppenbarligen allttjämt vara vägledande vid prövning av frågan om rationaliseringsverksamhetens lokala organisation. Det framstår sålunda som en angelägenhet av stor vikt, att verksamheten bedrivs i en form, som möjliggör ett effektivt utnyttjande av de resurser, som ställas till förfogande från statsmakternas sida. Icke minst betydelsefullt synes härvid vara, att det samband, som i realiteten föreligger mellan verksamhetens olika grenar, vinner det största beaktande såväl vid planeringen som vid det praktiska utförandet av de skilda rationaliseringsåtgärderna.

Vid bedömandet av frågan i vad mån den nuvarande organisationen uppfyller nyss angivna fordringar kan man enligt utskottets mening icke bortse från, att denna organisation innebär en högst betydande omläggning och utvidgning av de tidigare statliga insatserna på förevarande område. Den tid av omkring fyra år, som förflutit efter lantbruksnämndernas tillkomst, har därför icke kunnat undgå att kännetecknas av vissa svårigheter av organisatorisk och administrativ art, när det gällt att genomföra rationaliseringsverksamheten i det praktiska livet. Dessa svårigheter torde ännu icke kunna anses helt övervunna. Utskottet vill sålunda särskilt framhålla, att åtskilligt allttjämt torde kunna uträttas för att åstadkomma en bättre samordning mellan verksamhetens olika grenar.

Med beaktande av vad nu anförts finner utskottet sig icke böra frångå den ståndpunkt, som intogs vid föregående års riksdag. Utskottet anser det således icke möjligt att, innan ytterligare erfarenheter vunnits, få till stånd en tillförlitlig bedömning av frågan, huruvida förändringar böra vidtagas i rationaliseringsverksamhetens lokala organisation.

I likhet med lantbruksstyrelsen vill utskottet emellertid framhålla att — sedan verksamheten hunnit att ytterligare stabiliseras — en översyn av ifrågavarande organisation synes böra ske. Vid denna översyn torde böra prövas de spörsmål, som kunna föreligga beträffande samverkan mellan lantbruksnämnd och hushållningssällskap samt gränsdragningen mellan de båda organens arbetsuppgifter.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet, att motionerna I: 69 och II: 98 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 18 november 1952.

På jordbruksutskottets vägnar:

L. TJÄLLGREN.

Vid detta ärendes slutbehandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar Tjällgren, Svedberg, Hjalmar Nilsson*, Bertil Andersson, Sundberg*, Bror Nilsson, Ebbe Ohlsson, Ernst Hjalmar Nilsson, Osvald och Mossberger; samt

från andra kammaren: herrar Andersson i Tungelsta, Pettersson i Dahl, Antby, Andersson i Hyssna och Hægglom, fru Eriksson i Hallstahammar, herrar Nilsson i Varuträsk, Andersson i Essvik och Andersson i Långviksmon*.

* Ej närvarande vid justeringen.